

просвітництва, виховання патріотизму, підвищення культурного рівня населення і їх розвитку слід приділяти більше уваги. Музейна справа в країні потребує подальшого розвитку та удосконалення територіальної організації задля підвищення ефективності музейної справи та використання музеїв в туризмі як унікального ресурсу.

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. - Київ: Київський університет, 2001. – 395 с. 2. Гродзинський М.Д., Савицька О. В. Естетика ландшафту: Навчальний посібник. - Київ: Київський університет, 2005. – 183 с. 3. Мезенцева Г.Г. Музеєзнавство. - Київ: Вища школа, 1980. – 120 с. 4. Мезенцева Г.Г. Музеи Украины. - Киев, 1959. – 177 с. 5. O'Neill T. Saving places // National Geographic Magazine. – 2002. – vol. 202. – No. 4. – P. 58-73.

Л. Баранова, інж.

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА СФЕРА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК СКЛАДОВА ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ: СУЧАСНИЙ СТАН, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розкрито сучасний стан, можливості, тенденції та перспективи розвитку туристично-рекреаційної сфери Київської області.

In the article the modern stage, possibilities, tendencies and perspectives of the tourist-recreational sphere of Kyivan region are presented.

Постановка проблеми. Сьогодні у світі туризм є однією з найприбутковіших і найважливіших галузей господарського комплексу. Нині туризм справедливо називають важливою складовою позитивних зрушень в економіці, соціально-культурному житті України. Він все більше займає пріоритетні позиції в стратегії розвитку української держави та суспільства.

Виклад основного матеріалу. Сприятливі кліматичні умови Київської області, значні рекреаційні ресурси, зокрема наявність запасів мінеральних вод, лісів, численних водних об'єктів та культурно-історичних пам'яток, сприяли формуванню в регіоні рекреаційного комплексу, що складається з санаторно-курортного господарства й туризму.

Розвиток туристично-рекреаційної сфери впродовж останніх років характеризується динамічним зростанням основних показників розвитку галузі та обсягів наданих і спожитих послуг.

Послугами туристичних організацій у 2005 р. скористалося 19,4 тис. осіб, що в 1,4 рази більше, ніж у 2000 р. та на 31,9% менше порівняно з 2004 р. Понад 93% туристів відвідували область з метою відпочинку, дозвілля та спортивно-оздоровчого туризму, 6,1% туристів – з метою лікування, хоча лише 0,7% – у службових справах та бізнес-навчання. Загальна кількість екскурсантів порівняно з 2002 р. збільшилось в 1,6 разів, а – з 2000 р. – зменшилось в 1,5 рази,

склавши 63,5 тис. чол. Частка виїзного туризму у 2005 р. становила 22,2% від загального обсягу послуг, частка іноземних (в'їзних) туристів – 0,9%, внутрішніх туристів – 76,9%. Спостерігалось зростання обсягів внутрішнього туризму порівняно з 2000 р. в 1,2 рази до 14,9 тис. осіб. Кількість громадян, які виїжджали за кордон, збільшилась в 4,5 разів і склала 4,3 тис. осіб.

Санаторно-курортний комплекс нараховує 120 курортно-рекреаційних закладів, їх ємність у місяці максимального розгортання становила 14,5 тис. ліжок, що на 29,6% менше від показника 2000 р. та на 38,3% – порівняно з 1995 р. У 2005 р. функціонувало 22 санаторіїв та пансіонатів з лікуванням на 3,6 тис. місць, 3 будинки відпочинку на 0,1 тис. місць, 4 санаторіїв-профілакторіїв на 0,33 тис. місць, 91 баз відпочинку на 10,5 тис. місць. Спостерігалось зменшення порівняно з 1995 р. як кількості закладів, так і ліжок у всіх структурних підрозділах галузі, яке відбувалося за рахунок модернізації оздоровчих закладів. Так, загальна кількість санаторно-курортних закладів тривалого перебування скоротилась на 28,2%, кількість місць у них – в 1,6 рази. Провідними рекреаційними регіонами області залишаються Ворзель, Ірпінь, Конча-Заспа, Миронівна, Клавдієво-Тарасове, Буча.

У 2005 р. оздоровчою діяльністю займалося 15 дитячих санаторіїв на 2,4 тис. ліжок. Одним з найбільш масових та доступних видів організованого відпочинку школярів є проведення літніх канікул в оздоровчих таборах. Влітку 2005 р. школярів приймали 390 дитячих оздоровчих таборів (в тому числі 14 позаміських) на 4,0 тис. місць, де відпочило 42,3 тис. дітей та підлітків, більш ніж кожен четвертий відпочивав поза містом (таб. 1).

Особливості процесу функціонування та розвитку рекреаційної сфери й туризму пов'язані з позитивними і негативними факторами соціально-економічного розвитку області.

До позитивних чинників подальшого розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону слід віднести вигідне географічне положення; сприятливі природні рекреаційні ресурси для відпочинку і лікування населення та історико-культурні ресурси; висококваліфікований кадровий потенціал; наявну мережу об'єктів оздоровлення і відпочинку та прийому рекреантів і приїжджих.

Київська область має значні природні рекреаційні ресурси, зокрема поєднання різних рослинних угруповань, наявність численних водних об'єктів, а також джерел мінеральних вод (радонових – Миронівна, Біла Церква, хлоридно-натрієвих, лікувально-столових та столових – київська, броварська, бориспільська, курортна, оболонська, березанська та ін.), багатство культурно-історичних пам'яток. Заклади відпочинку розташовані головним чином у курортних зонах: курорти – Біла Церква, Ворзель, Ірпінь, Конча-Заспа, Миронівка; курортні місцевості – Пірново, Лютіж, Клавдієво-Тарасове, Буча.

Численні об'єкти туризму зосереджені в містах Біла Церква, Бровари, Ірпінь, Обухів, Переяслав-Хмельницький, Фастів. Територію області проходять 9 планових туристських маршрутів.

В області налічується 85 територій та об'єктів природно-заповідного фонду (загальною площею 79,1 тис. га), у т. ч. загальнодержавного значення: Дніпровсько-Тетерівське та Заліське заповідні лісомисливські господарства,

лісові Дзвінківський заказник і Жуків Хутір, ландшафтні Дніпровсько-Деснянський і Ржищівський заказники, орнітологічний Жорнівський заказник, гідрологічні Іллінський та Усівський заказники, пам'ятка природи урочище Бабка, дендрологічний парк Олександрія та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Згурівський (заснований у II-й половині 19 ст.) та Кагарлицький (заснований у середині 19 ст.); місцевого значення: 17 заказників, 35 пам'яток природи, 8 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 12 заповідних урочищ.

Таблиця 1.

Організований оздоровчий відпочинок і туризм Київської області

Показник	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Кількість санаторно-курортних закладів тривалого перебування, од.	171	157	150	139	129	125	120
У них ліжок, тис.	23,5	20,6	20,0	19,5	18,4	15,8	14,5
оздоровлено осіб, тис. чол.	76,3	77,1	77,6	79,4	78,8	79,0	
В тому числі: санаторії та пансіонати з лікуванням	22	20	16	14	14	23	22
у них ліжок, тис.	3,3	3,0	3,0	2,8	3,0	4,0	3,6
оздоровлено осіб, тис. чол.	24,2	27,0	29,8	32,0	33,7	34,0	
санаторії-профілакторії	9	6	5	5	5	4	4
у них ліжок, тис.	0,7	0,5	0,4	0,7	0,9	0,35	0,33
оздоровлено осіб, тис. чол.	8,8	2,9	3,0	3,5	3,6	3,6	
будинки та пансіонати відпочинку	5	6	6	3	3	3	3
у них ліжок, тис.	0,5	0,7	0,8	0,2	0,2	0,1	0,1
оздоровлено осіб, тис. чол.	2,9	2,7	2,6	1,0	1,1	1,1	
бази відпочинку	131	116	113	107	98	95	91
у них ліжок, тис.	18,1	14,0	13,3	13,1	12,0	11,4	10,5
оздоровлено осіб, тис. чол.	39,1	30,2	28,4	29,1	27,8	28,0	
Кількість дитячих оздоровчих таборів, які працювали влітку, од.	134	200	94	69	136	338	390
У них місць, тис.	7,7	4,3	4,2	4,2	4,3	3,8	4,0
оздоровлено дітей, тис. чол.	25,9	23,0	18,1	18,8	22,5	41,5	42,3
Кількість готелів та інших місць короткотермінового проживання, од.	56	46	46	44	38	40	
Одноразова місткість підприємств готельного господарства, тис. місць	3,4	2,7	2,6	2,6	2,4	2,5	
Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності, тис. чол.	...	13,6	48,5	53,7	48,0	28,5	19,4
В тому числі: іноземних туристів	...	0,1	0,4	0,5	1,6	1,0	0,2
населення, охопленого внутрішнім туризмом	...	12,6	42,0	40,1	26,4	19,6	14,9

Туризму властиво багато серйозних проблем і протиріч, серед яких: «ножиці» між ще досить низькою платоспроможністю переважної більшості населення і дорожнечою рекреаційних послуг, розрив між стрімко зростаючими вимогами клієнтів і невисоким рівнем матеріально-технічної бази розміщення, харчування, транспортних перевезень, технологій обслуговування, кваліфікації персоналу.

Також до негативних чинників, які впливають на комплексний розвиток санаторно-курортного оздоровлення населення та перетворення області на туристично-екскурсійний центр потребують вирішення на державному рівні, належать:

- структурна перебудова санаторно-курортного комплексу, застосування принципово нових підходів і методів, принципів і пріоритетів керівництва галуззю;
- раціональне, комплексне використання природних лікувальних ресурсів;
- невідповідність якісних характеристик (у т. ч. рівня комфортності) та організаційно-економічних механізмів функціонування рекреаційної і туристичної інфраструктури, в т. ч. готельного господарства міжнародним нормам і стандартам;
- низький рівень маркетингових досліджень у сфері санаторно-курортної та туристсько-екскурсійної діяльності, слабкість її інформаційно-рекламного забезпечення на внутрішньому й особливо зовнішньому ринках, недоліки територіальної організації туристсько-екскурсійних маршрутів та інформаційної інфраструктури.

Метою розвитку туристично-рекреаційної сфери на перспективу є забезпечення комплексного вирішення пріоритетних проблем розвитку курортів та основних туристичних центрів, подальше зміцнення туристсько-екскурсійного й санаторно-курортного обслуговування, досягнення європейського і світового визнання якості рекреаційних ресурсів і послуг, розширення асортименту рекреаційних і туристичних послуг, створення матеріально-технічної і кадрової бази, необхідної для формування як на державному, так і міжнародному ринку конкурентоспроможних рекреаційних і туристичних послуг [1].

Пріоритетні заходи щодо підвищення ефективності функціонування (зокрема, прибутковості) рекреаційної сфери, розвитку внутрішнього і в'їзного туризму та готельного господарства повинні включати:

- стимулювання підприємницької активності в згаданих видах економічної діяльності, цільове залучення ресурсів цих суб'єктів господарювання на виконання програм розвитку рекреаційної сфери та туризму, розширення мережі об'єктів дозвілля і відпочинку, реставрації історико-культурних пам'яток;
- впровадження гнучкого стимулюючого податкового механізму, зокрема податкових пільг для інвесторів, які гарантують розбудову та довгострокові вкладення в туристично-готельну й санаторно-курортну індустрію (наприклад, у створення готельних комплексів світового рівня, реконструкцію та модернізацію

готельного господарства за міжнародними стандартами), в тому числі звільнення від оподаткування частини прибутку рекреаційних підприємств, використаної на покращення їх матеріально-технічної бази;

- проведення реконструкції та модернізації санаторно-курортних, відпочинкових і туристичних закладів, а також автомобільних доріг до рекреаційно-туристичних центрів, створення інфраструктури розвитку автотуризму (зокрема, об'єктів автосервісу, закладів ресторанного господарства та торгівлі), яка за рівнем функціонування наближалася б до міжнародних стандартів;

- здійснення науково-обґрунтованого зонування території за показниками рекреаційної місткості відповідно до норм антропогенного навантаження на ландшафт;

- розроблення генеральних планів та схем забудови курортів і туристичних центрів;

- вдосконалення механізмів контролю за дотриманням стандартів надання туристсько-екскурсійних, санаторно-курортних і готельних послуг, подальша сертифікація підприємств рекреаційної сфери;

- нормативне регулювання цінової політики на засадах співвідношення ціна-якість, стимулювання пільгової тарифікації екскурсійного і транспортного обслуговування, розміщення та харчування організованих груп туристів і відпочиваючих (насамперед дитячих і молодіжних);

- посилення загальнодержавної і міжнародної реклами місцевих рекреаційних ресурсів регіону та відповідних послуг;

- формування розгалуженої мережі екскурсійно-інформаційних пунктів, впровадження нових туристичних маршрутів і тематичних екскурсійних програм;

- створення єдиної інформаційної системи з повним банком даних переліку туристичних і курортних послуг (маршрутів, об'єктів, закладів, природно-рекреаційних ресурсів, історико-культурних пам'яток, транспортного забезпечення та інших послуг, у т.ч. із зазначенням цін), а також порталів в інформаційному просторі Інтернет;

- вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників рекреаційної сфери й туризму.

У перспективі, спираючись на стан та особливості розвитку сфери рекреаційного обслуговування населення, спостерігатиметься динамічне нарощування кількості закладів оздоровлення та відпочинку населення, туризму, збільшення їм потужності, як наслідок – зростання кількості оздоровлених й обслугованих осіб та обсягів наданих їм послуг.

Також значно зміцниться матеріально-технічна база сфери туризму, покращиться комфортність готельного господарства. Одноразову місткість підприємств готельного господарства передбачається збільшити в 1,2–1,3 рази і довести до 2,8–3,0 тис. місць, що дозволить обслужити 135–145 тис. приїжджих. Найбільша кількість готелів (всього 47–50 од.) функціонуватиме у м. Біла Церква (8–10), в Обухівському (6–8) та Переяслав-Хмельницькому (5–8) районах.

Створення нового іміджу українського турпродукту, конкурентоспроможного в нашій державі та за кордоном, підтримка малого та середнього бізнесу в туристичній сфері, поліпшення якості та доступності рекреаційних і туристичних послуг зумовлять зростання кількості туристів до 75–80 тис. осіб, тобто в 1,6–1,7 разів. Контингент туристів, охоплених внутрішнім туризмом, досягне 43–45 тис., склавши 57,3 - 56,3% у структурі туристського контингенту. Внаслідок поступального розвитку міжнародного співробітництва у сфері туризму кількість іноземців, які відвідуватимуть область, зросте в 2,5–3,1 рази до 4–5 тис. осіб, громадян, які виїжджатимуть за кордон, – в 1,4–1,5 разів до 28–30 тис. осіб. Кількість екскурсантів досягне 80–85 тис. осіб, збільшившись в 1,3 рази [3].

У Київській області наявні всі умови для розвитку як внутрішнього, так і міжнародного туризму різних видів і форм. Доцільні види туризму: культурно-пізнавальний, розважальний, лікувально-оздоровчий, екологічний, етнічний, промисловий, спортивний (пішохідний, кінний, водний тощо), діловий, конгресний, науковий. Широкий спектр можливостей використання наявного потенціалу сприяє регулюванню сезонних коливань попиту. Найбільш перспективними видами рекреаційної діяльності будуть довгостроковий відпочинок та санаторно-курортне оздоровлення, спортивно-оздоровчий туризм, лікування, дозвілля та відпочинок (можлива ємність 80–85% загального контингенту туристів); туризм діловий, службовий, бізнес-навчання (20–15%); культурно-пізнавальний (у тому числі з метою відвідання театрів, музеїв, спортивних і фестивальних заходів, урочистих свят тощо) та екскурсійна діяльність [2].

Великі перспективи має розвиток у регіоні рекреаційного та готельного господарства. Необхідно провести реконструкцію і ремонт існуючих санаторіїв та пансіонатів, ліквідувати старі, непридатні для використання бази відпочинку, готелі та інші місця короткотермінового проживання і використати вивільнені площі узбережжя для будівництва сучасних рекреаційних і туристичних комплексів. Тобто, зусилля повинні бути зосереджені на розвитку зони відпочинку та оздоровлення населення, де слід розвивати всі елементи інфраструктури, що сприяють охороні та раціональному використанню природно-рекреаційних територій. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу регіону сприятиме збільшенню надходжень до бюджетів усіх рівнів, підвищенню рівня збереження історико-культурної спадщини та обслуговування населення.

Висновки. Отже, розвиток туристично-рекреаційної сфери Київської області має значні можливості та перспективи. Туризм спроможний дати важливий імпульс для соціально-економічного розвитку як регіонів, так всієї держави. Адже на зламі тисячоліть туризм став явищем, що увійшло у повсякденне життя майже третини населення планети, а вітчизняний туризм є невід’ємною складовою світової туристичної галузі.

1. *Карягін Ю.О.* Перспективи розвитку туризму в Україні в умовах ринкових відносин // Розвиток масового харчування, готельного господарства і

туризму в умовах ринкових відносин: Зб. наук. праць.- Київ: Київський державний торговельно-економічний ун-т, 1996.- С.49-53. 2. *Науменко Г.П.* Проблеми розвитку внутрішнього туризму в Україні // Внутрішній туризм в Україні: окремі аспекти. Зб. статей.- К.: 2002.- С.5-13. 3. *Програма розвитку туризму на 2003-2010 роки.*

О. Любіцева д-р. геогр. наук
С. Романчук канд. геогр. наук

САКРАЛЬНИМИ ОКОЛИЦЯМИ КИЄВА (МАТЕРІАЛИ ДО ЕКСКУРСІЙ ПО ПІВДЕННО-ЗАХІДНІЙ ОКОЛИЦІ: ГОЛОСІЄВО)

Надається характеристика Голосіївського лісу, Китаєвської, Голосіївської, Феофанійської пустиней як об'єктів екскурсійного показу та паломництва.

Description is given to the Golosiyevo Wood, Kitayevo, Golosiyevo, and Feophania wastelands treated as excursion and demonstration sites and pilgrimage destinations.

Актуальність обраної тематики ґрунтується на необхідності урізноманітнення туристсько-екскурсійної пропозиції. В основі диверсифікації пропозиції на туристсько-екскурсійному ринку лежить розробка нового турпродукту, зокрема екскурсій, на базі історико-географічних, краєзнавчих досліджень.

Одним із стабільних сегментів туристичного ринку в світі є сегмент паломництва та релігійного туризму. Слід розрізняти зазначені поняття, і на практиці вони такі розрізняються. Паломництво є релігійною обітницею особистості, внаслідок чого людина здійснює подорож заради поклоніння святиням. Релігійний туризм за сутністю є різновидом культурно-пізнавального (екскурсійного) туризму, де центральне місце в програмі займає детальне ознайомлення з сакральними місцями, святинями під час здійснення подорожі. При цьому необов'язково бути вірним певної релігії чи приналежним до певної конфесії, щоб стати споживачем продукту релігійного туризму, а щоб здійснити паломництво, обов'язково треба благословіння певної церкви. Таким чином, можна зазначити, що при здійсненні паломницьких та релігійних турів використовуються практично ті ж самі сакральні об'єкти, але відмінною є мотивація, яка спонукає людину до подорожі, її мета, а звідси й організаційні форми, сутність екскурсійних програм та форма подачі екскурсійного матеріалу.

Україна здавна відома в світі і в Європі на ринку паломницького та релігійного туризму, розвивається (а, скоріше, відроджується) цей вид туризму і в наш час, набуваючи дедалі більшого розмаху. Стабільним попитом користуються в Україні тури до Києва з обов'язковим відвідуванням Києво-Печерської лаври та інших київських святинь, тури до Почаєвської лаври